

De verkeerde vrouw

Anne van Amsterdam

roman

palm|slag

Eerste druk, september 2021

Tweede druk, juni 2022

Ontwerp omslag: vandijk ontwerpt, Eindhoven

Ontwerp binnenwerk: Palmslag, Groningen

Illustratie cover: schilderij van Theo Hermans, geboren 1931

© 2021 Uitgeverij Palmslag | Anne van Amsterdam

www.palmslag.nl

info@palmslag.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit boek mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, internet, fotokopie, microfilm of op welke andere (digitale) wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form by print, internet, photoprint, microfilm or any other (digital) means without written permission from the publisher.

ISBN 9789493245082

NUR 301

Inhoud

Proloog	9
Dag 1	
De dag van de crematie	15
Eduard	41
Dag 2	
De volgende dag	69
Agnes	91
Karen	123
De laatste zomer	155
Dag 3	
Het lege huis	191
De brieven	221
Epiloog	249

Proloog

Toen ik bij mijn burens Agnes en Pieter op bezoek was, hoorde ik tot mijn verbijstering dat hun vriendin Maria een aantal weken daarvoor overleden was. Ik kende Maria. Jaren geleden had ik haar voor het eerst bij hen ontmoet op een feest. Haar bevalligheid, ronde vormen en scherpzinnigheid waren mij opgevallen. Ik voelde me tot haar aangetrokken, maar tot mijn teleurstelling was ze net een liefdesrelatie begonnen met een zekere Eduard, een charmante man van wie ze haar ogen niet af kon houden. Ook tijdens onze latere ontmoetingen leek het me onwaarschijnlijk dat ik haar van hem kon loswekken, laat staan verleiden. En nu was ze dood.

Omdat ze nog niet zo oud was, vroeg ik Agnes en Pieter voorzichtig wat er gebeurd was. Ze vertelden dat ze een hartstilstand had gehad, vermoedelijk ten gevolge van haar overgewicht. Hun antwoorden en vooral hun uitingen over Maria intrigeerden me. Bij Agnes voelde ik empathie en medelijden, Pieter leek echter kritisch. Hoewel hij dit niet met zoveel woorden zei, gaf hij de indruk dat Maria haar overgewicht ook aan zichzelf te wijten had. Ik hoorde hem iets mompelen over stress en obsessieve liefde. De boze blik van Agnes belette me helaas om hier dieper op in te gaan. Ik kende vrouwen met een obsessieve liefde. Vrouwen die tegen beter weten in de begeerte van een man proberen te wekken en, met dat doel voor ogen, nergens voor terugdeinzen, ook als dit ten koste van henzelf gaat. Zo mag je dit toch wel noemen als vrouwen vernederingen, cosmetische aanpassingen, financiële problemen en depressies doorstaan om maar een band te kunnen behouden met hun uitverkorene. Ik kon me echter niet voorstellen dat Maria zich zo ondergeschikt zou kunnen opstellen aan een man.

Tijdens onze spaarzame ontmoetingen bij Agnes en Pieter had ik warme gevoelens voor Maria opgevat. Als ze me glimlachend aankeek met haar fluwelen ogen, vergeef me dit

cliché, luisterend naar mijn verhalen, voelde ik me bijzonder en geliefd. En naar mijn idee had ze duidelijk plezier in mijn discrete avances. Zo was ze voor mij een vrouw geworden op wie ik mijn verlangens kon projecteren en naar wie ik uitkeek als er een feestje bij Agnes en Pieter was. Nu ik haar nooit meer zou zien, vroeg ik me af wie zij echt was. Allerlei scenario's over haar leven schoten door mijn hoofd, mijn fantasie werd geprikkeld, ik wilde over haar schrijven, maar kon niet op gang komen, ik wist te weinig. Ik begon over Maria te malen. Zelfs 's nachts hield ze me bezig.

Met enige schroom, tenslotte kende ik hen nou ook weer niet zo goed, ging ik naar Agnes en Pieter en vertelde hun dat ik een boek over Maria wilde schrijven, omdat haar leven en persoon mij fascineerden. Ik vroeg ze mij hierbij te helpen. Tot mijn vreugde waren ze bereid mij alles over haar te vertellen. Omdat ze vermoedden dat Eduard, haar partner, en Karen, een collega van Maria, meer wisten, brachten ze mij in contact met hen. Zij wilden eerst met mij praten over mijn bedoelingen en daarna beslissen wat te doen.

Na een paar verkennende gesprekken, waarin ik mijn interesse voor Maria uitsprak, lieten Eduard en Karen hun aanvankelijke aarzelingen vallen en maakten ze mij tot in detail deelgenoot van hun verdriet en hun intieme en pijnlijke ervaringen met Maria. De zaken die na haar dood tevoorschijn kwamen verrasten mij, maar deden hun zekerheden wankelen.

Als vanzelf kwamen in onze gesprekken over Maria ook schokkende gebeurtenissen uit het verleden van haar vrienden aan bod. Haar dood had hun levens opgeschud. Ik realiseerde me dat ik alleen een compleet beeld van Maria kon geven als ik haar liet zien binnen haar vriendenkring. Zonder aarzelen gaven haar vrienden mij hiervoor hun toestemming.

Door de intensiteit van onze gesprekken raakte ik verweven met haar vrienden, voelde ik hun emoties, kwam ik hun diepste gedachten en motieven te weten. Gaandeweg ontdekte ik hoe ieder op het randje van de eerlijkheid had gebalanceerd. Ik leerde Maria kennen.

De dag van de crematie

Een kleine wachtkamer in een crematorium. Het is vijf voor vier. Door twee ramen valt grijs licht, gefilterd door een paar hoge coniferen die bijna tegen de ramen groeien. Het regent, een miezerige regen die niet stoppen wil. Binnen hangt de geur van de natte regenjassen in de aangrenzende garderobe. Er zijn vijf mensen aanwezig. De moeder van Maria en haar zoon Jan staren voor zich uit. Tegenover hen zit Eduard, de partner van Maria. Hij praat op zachte toon met Agnes, Maria's vriendin. Haar man Pieter, naast haar, bekijkt de berichtjes op zijn telefoon.

Er komt nu nog een jonge vrouw gehaast de wachtkamer binnen stappen. Zij is een collega van Maria, Karen. Ze trekt haar jas uit en hangt deze met haar paraplu aan de kapstok. Haar zwarte, nauwsluitende mantelpakje accentueert haar smalle taille en volle borsten. Eduard kijkt verheugd naar haar, staat op en begroet haar met een kus. Agnes en haar man blijven zitten, glimlachen, moeder en broer fronsen hun gezicht. Zich hier niets van aantrekkend, loopt de jonge vrouw op hen af om zich voor te stellen. Juist op dat moment, het is precies vier uur, komt de uitvaartverzorger binnen. Hij is keurig in het zwart gekleed en heet ieder van de aanwezigen met professioneel bedroefde blik welkom. Daarna gaat hij hen voor naar het kleine zaaltje waar Maria opgebaard ligt. Aangekomen bij het voeteneinde van de kist, waar een groot boeket witte lelies namens de moeder en broer is neergelegd, maakt hij een lichte buiging richting de overledene, voordat hij zich discreet terugtrekt achter in het zaaltje.

Het is een grote kist. Maria was zoveel in omvang toegenomen dat ze niet meer in een doorsnee kist paste. Haar donkere, krullende haar met slechts een spoortje grijs omkranst haar volle gezicht. Een lichte opmaak verzacht het doodsmasker. Ze heeft nauwelijks rimpels. Wel twee zware groeven rond haar mondhoeken. Deze doen vermoeden dat haar leven niet

heel gemakkelijk was.

De aanwezigen gaan om haar kist staan. Eduard buigt zich over haar heen en geeft haar een kus op haar voorhoofd. Hij lijkt aangedaan en zegt hoorbaar voor iedereen: ‘Dat ik nooit meer je prachtige, donkere ogen zal zien...’

Karen snikt. De vriendin van Maria, Agnes, slaat een arm om haar heen. De anderen staren met sombere, meelijdende blik naar de dode vrouw. Ze is slechts 49 jaar geworden. Gestorven aan hartfalen. Na een dag gevonden op de grond, in de keuken van haar huis. Ze had een hoofdwond. Waarschijnlijk is ze ’s nachts onwel geworden, uit bed gegaan en in haar keuken flauwgevallen, waarbij ze met haar hoofd tegen het aanrecht is geslagen. Of ze na haar val nog bij bewustzijn was en geleden heeft, kon niet worden vastgesteld. Misschien had ze bij tijdige hulp nog geleefd.

In het medisch rapport wordt ze omschreven als een obese, alleenstaande vrouw van middelbare leeftijd. Een lichaam, sociale status, sekse en leeftijd blijven over van een vrouw met een schitterende persoonlijkheid. Ze heeft zich gedurende haar leven voor ieder van de aanwezigen ingezet en weinig voor zichzelf teruggevraagd. Van jongs af aan was ze omringd door mensen voor wie het vanzelfsprekend was dat zij voor hen klaarstond.

De gezichten van de aanwezigen zijn vlak en uitdrukkingloos geworden. Niemand wil langer stilstaan bij wat er die nacht is gebeurd. Het idee dat Maria mogelijk nog geleefd heeft na haar val, bij bewustzijn was en vruchteloos om hulp heeft geroepen, pijn heeft geleden, is te gruwelijk. De zelfverwijten worden gesmoord. Ze hadden Maria niet kunnen helpen. Ze waren er helaas niet bij toen ze viel. Een leven zonder Maria doemt op. Banale gedachten schieten door hun hoofd. De moeder maakt zich zorgen om de komende kerst. Wie gaat

haar kerstdiner bereiden? De broer denkt aan zijn scheiding. Maria hielp hem met de juridische kant. Moet hij daarvoor straks een advocaat inhuren? Agnes herinnert zich de heerlijke maaltijden die Maria voor hen bereidde en betreurt het dat hun gezellige avonden samen voor altijd voorbij zijn. Eduard is meer van slag dan hij verwachtte en zeker meer dan hij wenst. Maria was zijn maatje, zijn financiële raadgeefster, hielp hem met zijn administratie, las zijn verlangens, zorgde voor bloemen in zijn huis, kookte voor hem. Hoewel niet zijn favoriete bedgenote, had hij regelmatig seks met haar. Karen, de collega van Maria, sluit zich af voor het verlies. Zij denkt aan haar nieuwe baan. Zij heeft Maria vervangen.

Na een kwartier vraagt de uitvaartverzorgster de aanwezigen te gaan zitten. Iedereen neemt plaats op de eerste rij. Moeder en broer zitten links van het gangpad en de anderen aan de rechterkant. Er klinkt muziek: het *Ave Maria* van Schubert gezongen door Barbara Bonney. Haar lyrische sopraan vult de ruimte en eist alle aandacht op. Na het laatste "Ave Maria" loopt de uitvaartverzorgster met stevige stappen naar de kathedr.

Onverwacht gaat achter in de zaal met een piepend geluid de toegangsdeur open. Er komt een tiental volwassenen binnen met jonge kinderen en pubers. De moeder en broer draaien even verstoord hun hoofd om en staren dan weer gelaten voor zich uit. De anderen kijken verbaasd en nieuwsgierig achterom naar de mensen die net binnen zijn gekomen en blijven naar hen kijken tot iedereen zit en de uitvaartverzorgster hoorbaar zijn keel schraapt.

'We zijn hier samengekomen om het leven te herdenken van Maria van Klaaveren. Mag ik de heer Jan van Klaaveren vragen...'

Een geroezemoes weerklinkt van de achterste rijen. Een man staat op.

'Is dit niet de uitvaart van Maria van Swieten?'

‘Nee, dit is de uitvaart van Maria van Klaaveren,’ antwoordt de uitvaartverzorgster.

‘We zijn bij de verkeerde vrouw’, zegt de man, zich wendend tot zijn gezelschap.

‘Weet u waar we moeten zijn voor Maria van Swieten?’ vraagt hij vervolgens weer aan de uitvaartverzorgster.

‘Ik vermoed dat u in de grote zaal moet zijn. Hier de deur uit, dan linksaf tot u niet verder kunt. Daar gaat u rechtsaf en komt u bij de ingang van de grote zaal.’

Het hele gezelschap staat op en loopt naar de zaal deur. Een klein meisje loopt terug naar haar stoel. Ze heeft haar knuffel vergeten. Haar vader blijft in de deuropening staan wachten. Er klinkt een vrouwenstem.

‘Ik vond het al zo gek dat er zo weinig mensen waren...’

De deur wordt gesloten.

Al die tijd is de uitvaartverzorgster achter de kathedraal blijven staan.

‘Mijn excuses voor deze verstoring van de plechtigheid ter herdenking van het leven van Maria van Klaaveren. Ik wil de heer Jan van Klaaveren nu verzoeken naar voren te komen.’

De broer neemt plaats achter de kathedraal, legt een vel papier voor zich neer, kijkt naar de kist, kucht en begint langzaam voor te lezen.

‘Lief zusje,

Je werd Maria genoemd naar Maria in West Side Story. Pappie was dol op deze musical en toen zijn eerste kind een meisje was, wilde hij dat zij Maria zou heten. Hij draaide vaak de muziek uit de film en als “Maria” klonk zei hij tegen je: “Hoor je lieverd, dit lied is voor jou.”

We scheidden drie jaar. Jij was mijn grote zus en zorgde voor me als mammië ging tennissen of de stad in ging met een vriendin. Je maakte puzzels met me en las me voor uit de Donald Duck.

Eigenlijk wilde je me liever sprookjes voorlezen, maar daar hield ik niet van. Jij was dol op lezen. Ik zie nog voor me hoe je op de bank lag, helemaal verdiept in een boek.

Soms gingen we buiten spelen, samen met de andere kinderen uit de buurt. Ik was de kleinste en je lette altijd goed op dat ik niet geplaagd werd. Ik herinner me dat je een buurjongetje dat me expres liet struikelen een klap gafen zei dat hij dat nooit meer mocht doen. Het is ook nooit meer gebeurd.

Je had prachtig lang haar, bijna zwart, met golven. Het kwam tot over je middel. Al je vriendinnen hadden ook lang haar, maar niet zo mooi als dat van jou. Pappie noemde je vaak zijn engel en aaide je dan over je haren. Ik denk dat je elf was toen je haren werden geknipt, heel kort. Ineens had je allemaal kleine krullertjes rond je hoofd. Ik weet nog dat je in tranen thuiskwam van de kapper. Er was een luizenplaag op school en mammie had tegen de kapper gezegd dat al je haar eraf moest, zo kort mogelijk. Ze wilde geen luizen in huis. Je bleef maar huilen. Toen pappie je 's avonds zag schrok hij. Wat is er gebeurd, vroeg hij. Mammie zei dat je luizen had en dat je haar er daarom af moest. Pappie deed een stap naar achteren en jij rende naar boven, schreeuwend dat je geen luizen had. Twee dagen lang heb je gebuild en wilde je niet naar school. Ik vond het heel zielig voor je dat je zoveel verdriet had.'

De broer kijkt even op, zijn gezicht vertrokken, alsof hij terug is in het dramatische moment van het grote verdriet van Maria. De moeder vertrekt geen spier, de anderen kijken met grote ogen naar de broer, schrik en verontwaardiging tekenen hun gezichten. Hij rondt zijn verhaal af.

'Je was een lieve vrouw. Ook mijn kinderen waren dol op je. Je wist precies welke cadeautjes ze leuk vonden toen ze klein waren. En later bracht je boeken mee.

Ik kan me haast niet voorstellen dat je er niet meer bent. En

ik spreek ook voor mammië, als ik zeg dat we het heel erg vinden dat je voorgoed weg bent uit ons leven.

Lief zusje, vaarwel.'

De broer pakt het vel papier op, vouwt het klein, steekt het in zijn broekzak, gaat weg van de kathedr en neemt weer plaats naast zijn moeder. Hij probeert haar blik te vangen, maar zij blijft strak voor zich uit kijken. Nerveus plukt hij een pluusje van zijn broek. Ook de anderen lijken zich onbehaaglijk te voelen, schuiven op hun stoel. Dan veert iedereen op. "Maria" klinkt, het lied waarin Tony zijn liefde voor Maria bezingt.* Nauwelijks hoorbaar zegt Eduard tegen Karen:

'Wie heeft dit in godsnaam uitgezocht?'

Met licht opgetrokken wenkbrauwen en een zweem van spot rond haar lippen, kijkt ze hem van opzij even aan. Het is duidelijk dat ze zijn vraag overbodig vindt.

Na het laatste "Maria" stapt de uitvaartverzorgër weer naar de kathedr.

'Mag ik de heer Eduard de Vries vragen om naar voren te komen?'

De partner staat op. Hij is een lange, gedistingeerde man van bijna 61 jaar met scherpe, donkerblauwe ogen onder stevige wenkbrauwen en een smalle mond. In tegenstelling tot veel van zijn leeftijdgenoten heeft hij nog een volle hardos. Hij is gladgeschoren, zijn zwarte pak goed gesneden. Achter de kathedr haalt hij een papiertje met aantekeningen en zijn leesbril tevoorschijn. Bij het weer dichtdoen van zijn jasje valt op dat dit aan de krappe kant is. Hij zet zijn leesbril op.

* Uit *West Side Story*, een Amerikaanse musical uit 1957.

Lieve Maria,

De eerste keer dat we elkaar zagen was in Utrecht, vijftien jaar geleden. Het café waar ik even een pilsje wilde drinken was stampvol, omdat er een kwalificatiewedstrijd werd gespeeld voor de Wereldkampioenschappen voetbal en jij zat aan het enige tafeltje waar nog een stoel vrij was. Toen ik ging zitten klonk er luid gejuich: Nederland had een doelpunt gemaakt. Ik hief mijn glas naar je op, je lachte en zo kwamen we aan de praat. We bleken beiden geen voetballiefhebbers te zijn. Je las liever, zei je. Op de tafel zag ik Der Mann ohne Eigenschaften liggen. Het viel me op dat je die in het Duits las. Je hield van deze taal en sprak hem vloeiend. Dat gold ook voor het Frans en Italiaans. Ik vertelde dat ik sinds een jaar bezig was Italiaans te leren om mijn geliefde opera's van Verdi te kunnen verstaan en ik vroeg je of je mij conversatieles wilde geven, tegen betaling. Dat laatste hoefde van jou niet. Geld was voor jou niet belangrijk... Ik heb je toen uitgenodigd voor een drankje en etentje in het Italiaans. Je moest lachen en zei dat je daar wel zin in had.*

We konden het meteen goed met elkaar vinden. We bleken van dezelfde boeken te houden en naar dezelfde films te gaan. Dit gold ook voor het theater en – wat later onze gemeenschappelijke hobby bleek – reizen. We hebben samen veel gereisd, vooral in Europa. Jij had een groot organisatietalent en bereidde onze reizen minutieus voor. Indien mogelijk bestelde je van tevoren de kaartjes voor musea en theater en je zocht de leukste hotels uit. Niet de duurste, want we wilden geen van beiden veel geld uitgeven aan hotels. We besteedden dat liever aan sterrenrestaurants. De heerlijke gerechten die we daar kregen, maakte je later voor me na. Je was zelf een topkok!'

Hier pauzeert Eduard even, hij zucht, kijkt in zijn aantekeningen, vervolgt,

* *Der Mann ohne Eigenschaften* is geschreven door de Oostenrijkse auteur Robert Musil (1880-1942). Doordat maatschappelijke eigenschappen (zoals geslacht, leeftijd, beroep, nationaliteit) het individu "uithollen", zou men het beste kunnen leven als 'een man zonder eigenschappen', aldus Musil.

'Je werkte aanvankelijk bij de Universiteit, bij de sectie Romaanse talen. Vanwege een reorganisatie moest je daar weg. Ik heb je geadviseerd om rechten te studeren zodat je meer mogelijkheden voor een baan zou hebben en daar had je wel oren naar. Dankzij de uitkoopsom die je van de Universiteit had gekregen, kon je fulltime studeren. In een recordtijd van drie jaar was je juriste. Je was een intelligente vrouw. En binnen drie maanden had je een baan bij een grote verzekeringsmaatschappij. Al snel viel je daar op door je inzicht in juridische problemen. Je kreeg steeds grotere projecten en besteedde daar veel tijd aan. Tenslotte kreeg je de leiding over de afdeling voor schadeclaims. Je was een expert op financieel gebied geworden en hebt ook mij regelmatig geholpen bij het opstellen van contracten.'

Weer pauzeert Eduard een moment, kijkt naar de kist.

'Ik denk dat weinig mensen beseften hoe goed je in je werk was en hoeveel tijd je erin stak om de hoogste kwaliteit te leveren. Het werd normaal voor je om over te werken. Dit ging helaas ten koste van je gezondheid. En ook van ons samenzijn.

Je was een heel lieve vriendin en ik zal je erg missen.'

Hij hakkelt bij de laatste woorden. Met gebogen hoofd, terwijl hij op zijn onderlip bijt, stopt hij het papiertje met aantekeningen in de zak van zijn colbert en bergt zijn bril op. Met onzekere stap loopt hij terug naar zijn plaats naast Karen. Ze kijkt hem met een lichte glimlach aan, knikt met haar hoofd. Ook Agnes en haar man knikken hem toe.

Weer klinkt er muziek. Ditmaal is het *Es ist vollbracht* uit de *Johannes-Passion* van Bach. Na de laatste klanken neemt de uitvaartverzorger plaats achter de kathedr.

'Dames en heren, familie en vrienden van Maria van Klaaveren, hiermee zijn we aan het einde gekomen van de

herdenkingsdienst. Als u wilt kunt u nog even blijven voor een laatste afscheid. Hierna wordt de kist gesloten. In de kamer tegenover de garderobe staan koffie en thee voor u klaar. Ik wil u hierbij vast een goede reis wensen naar huis.’

Iedereen staat op, nog even staan ze met zijn allen om de kist en kijken ze zwijgend naar de vrouw die daar ligt. De geur van de lelies nodigt niet uit om lang te blijven.

Agnes, haar man en Karen gaan het eerst weg, snel gevolgd door Eduard. De moeder en broer dralen nog even.

In de koffiekamer treffen ze elkaar weer. Ze merken op dat de koffie en cake goed smaken. Beter dan ze zich herinneren van andere uitvaartcentra. Na deze constatering lijkt de gesprekstof uitgeput. Om de ongemakkelijke stilte te doorbreken, begint Agnes een gesprek met de broer.

‘Leuk te horen, Jan, dat Maria als kind al zo graag las.’

‘O, ja, ze deed niets liever. Ze ging zeker tweemaal per week naar de bibliotheek om weer nieuwe boeken te lenen. Haar favoriete kinderboeken waren *Alice in Wonderland* en *De reis om de wereld in tachtig dagen*. Ik weet dat nog, omdat ze mij aanspoorde die ook te lezen,’ hij grijnst even bij de herinnering, ‘maar ik vond ze te ingewikkeld. Maria had totaal geen moeite met moeilijke boeken. Ze las als twaalfjarige alle boeken van Jane Austen*. Ik herinner me dat pappie regelmatig zei: “Maria, ruk je even los uit Jane Austen. We gaan nu eten.” Ze was dol op haar verhalen.’

‘Zeg maar rustig gefascineerd,’ reageert Agnes. ‘Later heeft ze haar boeken opnieuw in het Engels gelezen. Ze maakte er echt een hele studie van, las biografieën over Jane Austen en verzamelde foto’s van de landschappen en huizen waar haar verhalen

* Jane Austen (1775-1817) is een Engelse schrijfster. Haar bekendste boeken zijn *Sense and Sensibility*, *Pride and Prejudice*, *Mansfield Park* en *Emma*. In haar romantische verhalen geeft Austen impliciet commentaar op maatschappelijke ongelijkheid en de ondergeschikte positie van de vrouw.

zich afspeelden. Zelfs de gerechten die Jane Austen beschreef probeerde ze na te maken. Ze wilde het gevoel benaderen dat Jane Austen had bij het schrijven van haar romans, vertelde ze me.'

'Ze was beslist geen oppervlakkige lezer,' beaamt Eduard, om zich direct hierna tot de broer te richten, die verveeld zijn tweede plak cake opeet.

'Jan, Maria had vroeger dus lang haar?' gaat Eduard verder.

'Ja, wist je dat niet? Heeft ze je dat nooit verteld?'

Eduard onderdrukt een opkomende irritatie over het verwijt dat hij in deze vraag proeft.

'Nee, wij hebben het hier niet over gehad. Wat ik me afvraag, hoe is het mogelijk dat ze zomaar haar haar liet afknippen? Maria kennende zou ze zelfs als kind hier tegen geprotesteerd moeten hebben.'

'Ze wist niet dat dit zou gebeuren. Mammie nam haar wel vaker mee naar de kapper om haar lange haar bij te punten.'

'Begrijp ik goed dat u haar dit niet van tevoren had verteld?' vraagt Eduard nu aan de moeder die zwijgend naast haar zoon staat. Hij kijkt haar doordringend aan.

'Nee, natuurlijk niet. Dan had ze het toch niet gewild.'

Haar blik is laatdunkend, alsof ze zich niet kan voorstellen dat hij zoiets doms kan vragen. Ze neemt een slok van haar koffie.

'Ging ze in de stoel zitten en begon de kapper toen haar haar af te knippen, zonder overleg?'

'Ja, dat had ik tevoren met hem afgesproken. Ik had hem gezegd dat hij meteen een flink stuk moest afknippen, zodat er geen weg terug was.'

Eduard zwijgt. Aan zijn gezicht is duidelijk te zien dat hij haar gedrag afkeurt, zelfs nu nog, zoveel jaren later. De moeder slaat er geen acht op en vervolgt haar verhaal.

'Er was een luizenplaag op school en in dat dikke, donkere en lange haar van Maria zie je de neten niet zitten. Ik wist wat er dan zou gebeuren. In een mum van tijd heeft iedereen

in huis luizen. Dan zou ik wekenlang neten moeten uitkammen en haren wassen met die vieze luizenshampoo. En het ergste, alles op negentig graden wassen, echt alles. Al mijn mooie kleding zou ik meteen weg kunnen doen.'

De moeder is even stil bij de herinnering aan deze mogelijke ramp. Op luchtiger toon vervolgt ze:

'Het was natuurlijk even wennen voor Maria, maar dat korte jongenskoppie stond haar best goed. Volgens mij vond ze het achteraf helemaal niet erg. Ze heeft er nooit meer over gesproken.'

'Meisjes van die leeftijd willen allemaal lang haar. Ik denk dat ze het wel erg vond dat haar haar werd afgeknipt,' brengt Agnes op weifelende toon in.

'U heeft zeker geen kinderen,' reageert de moeder bits, 'want dan zou u weten dat je als ouder dingen moet opleggen.'

Agnes wordt rood, ze kijkt weg.

'Eduard, jij hebt kinderen. Dan ben je het vast eens met wat ik zeg,' gaat de moeder door.

'Ik nam bijna nooit besluiten zonder overleg met mijn kinderen.'

'Je ziet wat er dan mis kan gaan. Je zoon is toch overleden aan een alcoholvergiftiging?'

Eduard verstart.

'Ja. Wat ik mezelf kwalijk neem is dat ik niet met hem heb gesproken over de gevaren van alcohol. En, nog belangrijker, dat hij zich niet onder druk moest laten zetten door vrienden om door te gaan met drinken als hij al genoeg heeft gehad,' antwoordt hij met zachte stem.

Zijn berouwvolle woorden glijden af van de moeder.

'Hoe oud was hij ook alweer? Zeventien? En hij mocht in zijn eentje met vrienden naar een café. O, nee, ik herinner het me alweer. Het was geen café. Hij ging met vrienden mee naar een boerenschuur, waar iedereen zonder controle onbeperkt kon drinken. En dat mocht hij van jou... Of was je niet in

staat om het te verbieden? Ach, als je er niet jong mee begint om grenzen te stellen, dan werkt het later toch niet meer.'

Eduard verstart nog meer, maar gaat nu in de aanval: 'Aan het overgewicht van Maria hebt u ook niets kunnen doen.'

'Dat was een ziekte. Trouwens, als iemand daar iets aan had moeten doen was jij het wel.' Haar stem klinkt bits. 'Je ging gewoon lekker uit eten met haar, naar sterrenrestaurants, je zei het net nog in je toespraakje, terwijl je zag hoe zwaar ze was. Het kon je zeker niets schelen dat ze steeds meer uitdijde en hijgde bij iedere stap. Of heb je dat niet eens gezien? Nu hebben we allebei een dood kind.'

Ze wacht het antwoord van Eduard die nu bleek wegtrekt, als versteend is, niet af en wendt zich tot haar zoon.

'Jan, zullen we gaan? Het is al laat en we moeten nog een heel eind rijden.'

'Dat is goed, mammië.' Jan richt zich nog even tot de anderen.

'Dank jullie wel voor jullie aanwezigheid,' en geeft ieder een hand ten afscheid. Daarna volgt hij zijn moeder die al op weg is naar de garderobe om haar jas op te halen.

De anderen blijven zwijgend achter.

'Wat een kutwijf,' roept Eduard plotseling uit, en met steeds groter wordende woede: 'Kutwijf, met haar stomme pedagogische praatjes. Als ik haar ooit nog zie, dan sla ik haar in elkaar.' Hij balt zijn vuist, zijn stem klinkt hard. 'Nee, ik ga er niet op wachten tot ik haar weer zie. Ik ga naar haar huis, ik ga haar opzoeken en ik timmer haar helemaal in elkaar, kan ze voelen wat het betekent als er grenzen worden gesteld, kutwijf.'

Agnes pakt hem bij zijn arm.

'Rustig, Eduard, laat je niet opfokken door Maria's moeder. Ze is het niet waard,' probeert ze hem te kalmeren. Vanuit haar ooghoeken ziet ze dat de vrouw achter de koffiebalië bezorgd hun richting uitkijkt, klaar om in te grijpen.

'Ja, daar heeft Agnes gelijk in,' ondersteunt haar man haar